

AVUSTRALYA BASININDA LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

EVALUATIONS ON THE PEACE TREATY OF LAUSANNE IN THE AUSTRALIAN PRESS

Orhan ÖZCAN*

Geliş Tarihi/Received:30.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted:29.12.2024

ÖZCAN, Orhan, (2025), "Avustralya Basınında Lozan Barış Antlaşması Üzerine Değerlendirmeler", Belgi Dergisi, S.29, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2025/1, ss. 141-160.

Öz

Lozan Antlaşması, Avustralya basınında yeni dünya düzeninin şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası olarak titizlikle ele alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa sınırları yeniden çizilirken, Türkiye'nin uluslararası düzeyde bağımsızlığını kabul ettirmesi, Batı'nın Doğu üzerindeki hakimiyetinin yeniden tanımlandığının açık bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Avustralya basını, Lozan'ı sadece Türkiye için değil, aynı zamanda sömürgecilikten etkilenen tüm uluslar için kritik bir dönüm noktası olarak vurgulamıştır. Antlaşma, askerî zaferlerin diplomatik başarılarla birleştirilerek uluslararası ilişkilerde ne denli etkili olunabileceğini ve savaşların ardından ulusların kendi kaderini tayin etme hakkını savunmanın mümkün olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada, İstanbul İşgal Kuvvetleri Komutanı Charles Harington'un İngiliz ordusuna yönelik mesajı ile birlikte, Lozan görüşmeleri sırasında ve sonrasında Avustralya basınında *Australian Worker*, *Examiner* ve *Daily Herald* gazetelerinde yayımlanan üç yorum ve analiz incelenmiştir. Avustralya basını, Batı'nın çifte standartlarını eleştiren, Sevr Antlaşması'nın uygulanamamasına yönelik tartışmaları içeren ve Büyük Güçler arasındaki değişen dinamikleri değerlendiren farklı perspektifler sunmuştur. Ayrıca Ağa Han'ın açıklamaları ve bu açıklamaların özellikle İngiliz Hindistanı ve Müslüman topluluklar üzerindeki etkileri de ele alınmış ve 25-31 Temmuz 1923 Avustralya basınında yer alan haberler değerlendirilmiştir. Kaynak analizi, sınıflandırma, eleştiri ve sentez gibi yöntemlerin kullanıldığı bu araştırma, Lozan Antlaşması'nın Avustralya'da nasıl yankı bulduğunu ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin uluslararası medyadaki yansımalarını değerlendirmiştir. Avustralya basınının Lozan Antlaşması'na dair yaklaşımı, Türkiye'nin uluslararası diplomatik algısını şekillendirme sürecini anlamamıza katkı sağlamış ve medya ile kamuoyu oluşturma arasındaki ilişkiye ışık tutmuştur. Çalışma, Lozan Antlaşması'nın tarihsel önemine ek olarak uluslararası ilişkilerde medya ve algı yönetimi üzerine teorik bir bakış açısı sunmuş ve ilgili tarihi olayın Batı ile Doğu ilişkilerinde ve uluslararası sömürgecilik düzeninde yarattığı değişimi irdelemiştir.

Anahtar Kelimeler: *Avustralya Basını, Lozan Antlaşması, Charles Harington, Australian Worker, Examiner, Daily Herald, Aleksandr Lozovsky.*

*Dr. Öğr. Üyesi, Millî Savunma Üniversitesi Balıkesir Astsubay Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Beşerî Bilimler Bölümü, dorukeforhan@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-0398-7184>).

Abstract

The Treaty of Lausanne was meticulously examined in the Australian press as a significant turning point in shaping the new world order. Following World War I, as Europe's borders were redrawn, Türkiye's success in asserting its independence on an international scale was perceived as a clear indication of the redefinition of the West's dominance over the East. The Australian press emphasized Lausanne as a critical milestone not only for Türkiye but also for all nations affected by colonialism. The treaty demonstrated how military victories combined with diplomatic achievements could effectively influence international relations and underscored the feasibility of defending the right to self-determination in the aftermath of wars. This study analyzes three key commentaries and reports from the Australian press—published in *Australian Worker*, *Examiner*, and *Daily Herald*—during and after the Lausanne negotiations, along with the message delivered by Istanbul Occupation Forces Commander Charles Harington to the British army. The Australian press offered diverse perspectives, including criticism of Western double standards, debates over the failure to implement the Treaty of Sèvres, and evaluations of the shifting dynamics among Great Powers. The study also examines Aga Khan's statements and their implications for British India and Muslim communities, alongside reports in the Australian press from July 25–31, 1923. Using methods such as source analysis, classification, critique, and synthesis, this research explores how the Treaty of Lausanne resonated in Australia and how Türkiye's independence struggle was reflected in international media. The Australian press's approach to Lausanne sheds light on the process of shaping Türkiye's international diplomatic image and highlights the role of media in influencing public opinion. In addition to analyzing the historical significance of the Treaty of Lausanne, the study provides a theoretical perspective on media and perception management in international relations while addressing the treaty's transformative impact on East-West relations and the colonial order.

Keywords: *Australian Press, Treaty of Lausanne, Charles Harington, Australian Worker, Examiner, Daily Herald, Aleksandr Lozovsky.*

GİRİŞ

Lozan Antlaşması, 20. yüzyılın diplomasi sahnesinde bir ulusun yeniden doğuşunu simgeleyen büyük bir zaferdir. Yüzyıllardır hüküm süren bir imparatorluğun yıkıntılarında doğan Türkiye Cumhuriyeti, bu antlaşmayla yalnızca sınırlarını değil, aynı zamanda egemenliğini ve bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etmiştir. Lozan Antlaşması, bir ulusun tarih sahnesine yeniden çıkışının, kendi kaderini tayin etme hakkını kazanışının ve modernleşme yolunda atılan ilk büyük adımın simgesidir. Türkiye'nin, tarihin en zorlu dönemlerinden birinde yeni bir kimlik edinerek dünya sahnesinde özgür ve bağımsız bir aktör olarak yer almasını sağlayan bu antlaşma, ulusal onurun ve bağımsızlık mücadelesinin diplomatik bir manifestosu niteliğindedir. Lozan, yalnızca bir müzakerenin sonucu değil, aynı zamanda bir milletin dirilişinin sembolüdür. Türkiye'nin, uluslararası arenada kurucu ve siyasal bağımsızlık belgesidir. 101. yılını kutladığımız bugün, Lozan Antlaşması önemini ve geçerliliğini korurken, Birinci Dünya Savaşı sonrası Türk milletinin büyük bedeller ödeyerek kazandığı millî mücadelenin ardından imzalanan ve varlığını sürdüren tek antlaşma olma özelliğini taşımaktadır.¹

Lozan Konferansı, dünya genelinde basının yoğun ilgisini çekmiş ve görüşmelere dair birçok haber kamuoyuyla paylaşılmıştır.² Avustralya, doğrudan antlaşmaya taraf bir ülke olmasa da Avustralya basını Lozan Görüşmelerini yakından izlemiştir. Bu çalışmanın amacı, Lozan Görüşmelerini Avustralya basını perspektifinden ele alarak, Türkiye'nin Lozan Antlaşması sürecinde Avustralya kamuoyunda nasıl algılandığını incelemektir. Çalışmada, Avustralya basınında Lozan Antlaşması hakkında yer verilen on dört farklı gazetede yer alan on dört haber incelenmiştir. Çalışmada, Temmuz 1923'te Avustralya basınında yer alan haberler, iki grupta değerlendirilmiştir. İlk olarak, İstanbul İşgal Kuvvetleri Komutanı İngiliz General Charles Harington'un Orduya mesajı ve Avustralya basınında Lozan Konferansıyla ilgili yorum ve değerlendirmeler incelenmiş, müteakibinde

¹ Yaşar Yazıcıoğlu (2018), *Her Yönüyle Lozan Antlaşması*, Kripto, Ankara, s.383-384; Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık, Dursun Ali Akbulut, vd (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s. 389-392; İsmail Soysal (2000), *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, C.1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 75; *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980* (2018), Editör: Baskın Oran, İletişim Yay., İstanbul, s. 219, 222, 223-238; İlhan Tekeli, Selim İlkin (2014), *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, Birinci Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 45-46; Çağrı Erhan (2003), "80. Yılında Lozan", *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 241, s. 206; *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler* (1972), Takım I, C.1, Seha L. Meray, A.Ü.S.B.F. Yayını, Ankara, s. v; Umud Bekcan (2021), "Sovyetler Birliği, Lozan Antlaşması ve Türkiye", *Belgi Dergisi*, Sayı: 22, DOI: 10.33431/belgi.897962, s. 241-253; Bayram Kodaman (1989), "Lozan Andlaşması Hakkında Bir Değerlendirme (24 Temmuz 1923)", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, s. 9; Mevlüt Çelebi (2013), "90. Yılında Lozan Barış Antlaşması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 28-1, s. 3; Tahir Kodal (2006), "Lozan Barış Antlaşması ve Türk Kamuoyu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 64-65-66, s. 243; Erkan Cevizliler, Seyhan Akbulut (2019), "Lozan Barış Konferansı'nda Kapitülasyonlar Meselesi ve İsmet Paşa", *Atatürk Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, s. 161-162,193; Erol Yüksel (2020), *Mehmet Asım (Us)'ın Kaleminde Gündem Lozan*, Yeditepe Akademi, İstanbul, s. 15-16; Beşir Hamitoğlu (1978), "İktisadi Sistemimizin Oluşmasında Lozan Antlaşmasının Etkisi", *Lozan'ın 50. Yılına Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul, s. 165.

² Lozan Görüşmeleri; Times, Reuters, Daily Chronicle, Daily Telegraph, Morning Post, Daily Herald, Daily Mail, Petit Parisien, Le Matin, Echo de Paris, Française, La Tribune de Genève, L'Echo National ve Rusça, İtalyanca ve Almanca gazetelerde yayınlanmıştır. Şimşir, a.g.e., s. 103. Tuba Ünlü Bilgiç (2014), "Amerikan Basınında Lozan Konferansı ve Ermeni Sorunu", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı: 47, s. 123-156; Şebnem Oğuz Uzuner (2022), "The New York Times Haberleri ile Lozan Konferansı'nda Azınlık Sorunu", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 189-206; Melih Tinal (2017), İzzet Ege, "Küba Basınında Lozan Barış Konferansı", *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s.75-88; *Journal Officiel de la République Française Débats Parlementaires*/Fransız Cumhuriyeti Resmî Gazetesi Meclis Tartışma Zabıtlarından faydalanılmıştır. Fatma Uygur (2020), "Lozan Barış Antlaşması'na Dair Fransız Meclis Zabıtlarında İtirazlar ve İtirafı", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 65, s. 147-180.

ise Lozan Antlaşmasının imzalandığı 24 Temmuz 1923'den sonra Avustralya basınında yer alan haberler çalışmaya dahil edilmiştir. Haber içerikleri, yerli ve yabancı kaynaklarla karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

A. CHARLES HARRINGTON'UN BÜYÜK BRİTANYA ORDUSUNA EMRİ VE LOZAN KONFERANSI HAKKINDA ÜÇ YORUM

Lozan Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı sonrası dayatılan haksız antlaşmaları reddeden Türkiye'nin hesaplaşmayı öne çektiği ve millî mücadelesini diplomatik bir zaferle taçlandığı bir antlaşmadır. Bu antlaşma, Türkiye ile Batı arasındaki politik, hukukî, iktisadî ve sosyal ilişkilerin, ulusal onura yakışan bir çerçevede yeniden düzenlenmesini sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Lozan'da sadece bir barış antlaşması imzalanmamıştır; millî mücadelesini zaferle taçlandıran Türkiye, geçmişteki sözde barış antlaşmalarının dünyayı felakete sürükleyen hatalarından ders alarak, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği istikrarsızlık ortamından da dolaylı olarak uzak kalmayı başarmıştır.³

13 Temmuz'da *Register* Gazetesi, 11 Temmuz tarihine ait İstanbul merkezli Mareşal Sir Charles Harington'un⁴ Büyük Britanya ordusuna emrini yayınlamıştır. Charles Harington Büyük Britanya birliklerine yayımladığı emrinde,

"*Ayrılışımızın* Türkler tarafından belli bir memnuniyetle karşılanmasını beklemenin sadece insani bir şey olduğunun farkına varılmalıdır. Tüm rütbelilerden bu süre zarfında ağırbaşlı ve itidalli davranmalarını ve tahliyenin kuvvet genelinde var olan yüksek standarda uygun olarak yürütülebilmesi maksadıyla çıkabilecek olaylardan kaçınmak için ellerinden gelen her şeyi yapmalarını bekliyorum. Arkamızda İngiliz kuvvetlerine karşı Türk ve İngiliz Askerî tarihinde uzun süre yaşayacak bir saygı hatırası bırakmak istiyoruz. Hepimizin zor bir görevi var, gösterilen sabır ve itidal her türlü övgünün ötesindedir. Bu nedenle adamlarımdan görevi onurlu bir şekilde tamamlamam için bana yardımcı olmalarını istiyorum" ifadelerine yer vermiştir.⁵

İstanbul işgalinde Büyük Britanya'nın İşgal Orduları Komutanı olarak görevli Mareşal C. Harington'un orduya ithafen yayınladığı mesaj, yakın bir gelecekte Büyük Britanya ordusunun İstanbul'dan ayrılacağına dair bir izlenim içermektedir. Bir veda niteliğinde kaleme alınmış mesaj emri, diplomasinin askerî kuruma yansımaları olarak değerlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, C. Harington bir asker olarak emir komutasında bulunan askerlerine İstanbul'dan ayrılırken itidalli davranmaları yönünde bir emir vermiştir.

18 Temmuz 1923'te *Register* Gazetesi, 16 Temmuz tarihli habere göre; *Lozan Konferansı, bu sabah erken saatlerde tüm noktalarda anlaşmaya varılarak oturumlarını tamamladı. Daily Telegraph muhabiri şöyle diyor: Müttefik devletlerin her biri, antlaşma*

³ Tekeli, İkin, *a.g.e.*, s. 16,38; Yalçın, Akbıyık, Akbulut, vd, *a.g.e.*, s.436; Hamza Eroğlu (1985), "Şerefli Bir Tarih: Lozan", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, s.807.

⁴ Charles Harington, *İngiliz Komutan Anlatıyor: İstanbul'da İşgal Yılları* isimli eserinin Türkiye, Mudanya ve Çanak Hikâyesi isimli alt başlığında İstanbul işgal günlerini anlatmıştır. Otobiyografik eserinden İstanbul'un boşaltılmasıyla ilgili geçen anlatısında orduya emirle ilgili bir bilgiden bahsetmemiştir. Lozan ile ilgili olarak *sonunda Lozan Antlaşması imzalandı ve altı hafta içinde hepimizin Konstantinopolis'i tahliye etmemiz gerektiğinde anlaşıldı* ifadesine yer vererek İstanbul'un tahliyesiyle ilgili yaşananları anlatmıştır. Charles Harington (2023), *İngiliz Komutan Anlatıyor: İstanbul'da İşgal Yılları*, Çev.: Tuğçe Akyüz, Kronik, İstanbul, s. 111-147-167.

⁵ "Evacuating Constantinople", "Gen. Harington's Message", *Register*, 13 July 1923, p.7.

yürürlüğe girene kadar ya da 31 Aralık'a kadar hangisi daha erken tarih ise Türk sularında bir kruvazör ve iki muhrip bulunduracaktır. Gazete, ihtilaflı tavizlerden ikisinin çözüme kavuşturulduğunu üçüncüsünün ise antlaşmadan çıkarıldığını belirtirken Müttefiklerin konuyu daha sonra ele alma hakkını saklı tuttuğunu ifade etmiştir. Gazete, haberin devamında Lozan'daki uzmanlar;

“Türklerin, İtilaf ordularının İstanbul'u boşaltmasıyla aynı zamanda Müttefik filolarının da kendi karasularını terk etmesini talep etmelerinin yol açtığı güçlükleri aşmak için Türk izzeti nefsinin (Amour Propre) kurtaracak bir plan tasarladılar. Bu plana göre, Müttefikler boğazlarda filo bulundurma haklarından vazgeçecek ancak Türkiye onları İstanbul açıklarında birer kruvazörle temsil etmeye davet edecektir. Müttefikler ve Türkler, dört saat süren bir konferans yaptıktan sonra boğazlara ilişkin bir anlaşma zemini önerildiğine inanılmaktadır ancak Türkler taviz verme konusunda uzun süre inatçı davranmışlardır” ifadelerine yer vermiştir.⁶

Daily Telegraph Gazetesi, 18 Temmuz'da aynı habere ek olarak “İşgalin Maliyeti” başlığı altında, işgal sürecindeki Büyük Britanya'nın harcamalarını özetlemiştir.

“Başbakan, Avam Kamarasında İstanbul'un işgalinin toplam maliyetinin şu şekilde olduğunu söyledi: Kara Kuvvetleri 22.500.000 sterlin, Donanma 6.000.000 sterlin ve Hava Kuvvetleri 615.000 sterlidir. Kuvvetin büyük bir kısmının başka bir yerde kullanılacağı göz önünde bulundurulduğunda vergi mükellefine ekstra maliyetin şu şekilde olacağı tahmin ediliyordu. Kara Kuvvetleri 13.500.000 sterlin; Donanma 2.500.000 sterlin ve Hava Kuvvetleri 160.000 sterlidir. Barış antlaşması hükümleri uyarınca, şu anda Lozan'da sonuçlandırılmakta olan bu tür harcamalar Türkiye'den geri alınamayacaktır” ifadesine yer vermiştir.⁷

Harcamaların geri dönüşünün olmadığı ve Büyük Britanya vatandaşına yansıyacak vergi bölümü vurgulanırken işgalin üzerinden geçen beş senenin ardından Büyük Britanya'ya sadece borç kaldığına dikkat çekilmiştir. Bu rakamlar göz önüne alındığında Büyük Britanya'nın işgal sürecinde Türkiye'de kara, deniz, hava kuvvetleri toplam harcaması, 23.715.000 sterlidir ve vergi mükelleflerine ekstra maliyeti, 16.160.000 sterlin olmuştur. Büyük Britanya'nın Türkiye işgali sürecinde harcadığı askerî harcamaların toplam maliyeti, 39.875.000 sterlin olmuştur.⁸

⁶ “Lausanne Conference Ended”, *Register*, 18 July 1923, p.10; “At Lausanne Agreement Not Yet Reached”, *Tweed Daily*, 18 July 1923, p.5; “The Near East, Lausanne Conference”, *West Australian*, 18 July 1923, p.7; “Agreement at Lausanne Turkish Treaty”, *Daily Telegraph*, 18 July 1923, p.9; “The Turkish Situation Proposals Regarding Straits”, *Maryborough Chronicle, Wide Bay and Burnett Advertiser*, 18 July 1923, p.?.; “Turkish Demands”, *Cairns Post*, 19 July 1923, p.5; “Lausanne Conference”, *Riverine Grazier*, 20 July 1923, p.1; “Peace With Turkey”, *Albany Advertiser*, 21 July 1923, p.3; “International Matters”, “Near East Conference”, *Western Argus*, 24 July 1923, p.25; “Turkish Demands”, *Northern Herald*, 25 July 1923, p.12.

⁷ “Agreement at Lausanne Turkish Treaty”, *Daily Telegraph*, 18 July 1923, p.9; “International Matters”, “Near East Conference”, *Western Argus*, 24 July 1923, p.25.

⁸ Büyük Britanya'nın Türkiye'de bulunduğu beş yıl süren işgal sürecinde toplam harcanan askerî harcamaları, günümüz Türk Lirası bakımından karşılığı, 1.082.353.000 olup Büyük Britanya halkına yansımaları, 1.819.895.000 Türk lirasıdır. (Sterlin Kur: 45.64. Tarih: 29.09.2024).

18 Temmuz'da *Australian Worker* Gazetesi, *Yüzbaşı E.N. Bennett*'in⁹ *Foreign Affairs*'de (Londra) yayınlanmış makalesine yer vermiştir. E.N. Bennett makalesinde, Büyük Britanya politik elitlerinin Türkiye konusunda duygusal ve ön yargılı olduklarını eleştirmiş ve Lozan Antlaşması hakkında önemli tespitlere yer vermiştir. E.N. Bennett, "Kendini Arayan Emperyalizmin İzi" başlığı altında şu ifadelere yer vermiştir.

"Son İngiliz seçimleri sırasında adayların çoğuna Yakın Doğu sorunlarıyla ilgili sorular sorulduğu ve ilgili sorulara verilen cevapların bilgi ya da soğukkanlı bir muhakemeden ziyade duygu ve önyargılara dayalı olduğu görülmüştür. Anglikan din adamları beş asır sonra bile Ayasofya'nın Hıristiyan kilisesine dönüştürülmesi için yaygara koparıyorlar, Non-Konformistler (Anglikan Kilisesine bağlı olmayan), siyasi ideallerin enkazı ve çürümüşlüğü arasında kapitülasyonlara dokunulmamasını talep ediyorlar. Jingo (Aşırı Milliyetçi) ve Emperyalistler; İstanbul, Odessa ve Batum'da kalıcı bir İngiliz filosunu bırakmak istiyorlar. Son iki sınıf olan finansör ve savaş tacirleri, üst düzey kilise mensupları ve Metodistlerin ittifakını ustalıklı teşvik ederek uygun bir basın atmosferi oluşturuyorlar" sözleriyle Büyük Britanya'nın doğuya özelden Türkiye'ye karşı tutumunu özetlemiştir.¹⁰

E.N. Bennett, "Eski Günlerden Kalan Bir Miras" başlığı altında makalenin devamında İngiltere'de Türk halkına karşı nefretin, sadece Gladstone ile oluşturulmadığını bu durumun zaten Haçlı seferlerinden beri var olduğunu belirttiikten sonra Büyük Britanya'da Yakın Doğu'ya (Ortadoğu) karşı önyargılı ve mantık dışı bir tutum oluştuğunu belirtmiş ve örneklendirmiştir. Son olarak Canterbury Başpiskoposu ve Lord Bryce'in, Avrupa'da çok az ulusun Türkler kadar iyi bir dini hoşgörüyeye sahip olmasına rağmen Türklerin, Ermeni ve Rumları sadece Hıristiyan oldukları için öldürdükleri¹¹ konusunda ısrarcı söylemlerde bulunmuşlardır örneğini verirken *gerçek şu ki elbette Türkler, Hıristiyan Ermeni ya da Rumları tam da İngilizlerin Müslüman Malabarlılar (Moplahs)*¹² ve *İspanyolların*

⁹ Ernest Nathaniel Bennett (1865-1947), İngiliz akademisyen, politikacı ve savaş muhabiri. 1897 Girit Ayaklanmasına, 1898'de Kitchener ile Hartum Seferine katılmış, 1899'da Güney Afrika'da Boer Savaşı'na, 1911'de Libya'da Osmanlı Devleti-İtalya Savaşı'na ve 1912-1913'de Balkan savaşlarına savaş muhabiri olarak katılmıştır. Türk-İtalyan Savaşında (1911) Mustafa Kemal Paşa'yla tanışmıştır. Savaş muhabirliği görevinde 1900'de İngiliz Ordusunda teğmen rütbesi aldı ve yüzbaşı rütbesiyle 1917'de IX. Kolordu'da görev aldı. 1919'da askerlik görevini İngiliz Ren Ordu Karargahında tamamladı. 1919'da Versay Antlaşmasını sert biçimde eleştirdi. Liberal Parti ve İşçi Partisinde görev aldı ve 1947'de Oxford'da öldü. "Ernest Bennett", [https://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Bennett_\(politician\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Bennett_(politician)) (Erişim Tarihi: 11.09.2024).

¹⁰ "Lausanne and After", *Australian Worker*, 18 July 1923, p.19.

¹¹ İsmet İnönü *Hatıralar* isimli eserinde, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Batıda Türk algısı, Anadolu'daki Hıristiyan Ermeni ve Rumları, Türklerin zulüm yaptığı yönünde yoğun bir propaganda olduğunu ve Türklerin azınlık olduğunu belirtir. Ayrıca Türkler aleyhine uzun süredir fena işler yapan Patrikhane'nin Türkiye'den kaldırılması teklifi üzerine Lord Curzon'un kâtabi Nicolson, Patrikhane konusunda ısrar etmenin konuyu Hıristiyanlık karşıtı bir vaziyete getirdiği üzerine Dr. Rıza (Nur)'a tehditle birlikte şikâyet eden bir konuşmada bulunmuştur. Lord Curzon da İnönü'ye Patrikhane'yi İstanbul'dan ayırmakla Hıristiyanlık alemini karşına aldığını ifade eden sözler sarfetmiştir. İsmet İnönü (1987), *Hatıralar*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul, s.52,130-132. Tuba Ünlü Bilgiç, ABD basınında yer alan haberlerin olumsuz Türk imajı oluşturmada büyük bir gayret gösterdiğini ve Ermenilerin Anadolu'da yurt edinmesi amacıyla, ABD'de yaşayan Ermeniler, misyonerler ve Ermeni yanlısı ABD'lilerin desteğinde yazı, başyazı ve okuyucu mektuplarıyla kamuoyu oluşturulduğunu ifade etmiştir. Tuba Ünlü Bilgiç, genel bir değerlendirme yapıldığında ABD basınında Türkler karşı derin bir önyargı içinde olduklarının altını çizirken ABD basını, Türkler hakkında cahil, savaşçı, kibirli ve küstah gibi haksız isnatlarda bulunmuştur. Bilgiç, *a.g.m.*, s.124-125.

¹² *Malabarlılar*; Hindistan'ın Malabar bölgesinde yaşayan Müslüman topluluktur. 1921-1922'de İngiliz Sömürgesi olan Hindistan'da Büyük Britanyalılara karşı *Malabar İsyanını* çıkarmışlardır.

Müslüman Rifyalıları (Riffians)¹³ öldürmeye iten aynı sebepten dolayı öldürmüşlerdir ifadesini kullanmıştır. E.N. Bennett, *İşçi Partisinde bile bazı siyasilerin dini önyargı ve bağınazlığın savaşın üstünde olması gereken iyi ideal ve gerçeklere sahip olması gerektiğini savunanların olmadığını* dile getirirken özelde Büyük Britanya'yı dolayısıyla Batıyı şiddetle eleştirmiştir. "Kendi Kaderini Tayin Hakkı (Self Determinasyon) Şakası" başlığı altında devam eden değerlendirmede, self-determinasyonun Hıristiyanların olmadığı yerlerde bir şey ifade etmediğini dikkat çekmiştir. "Polonya için kendi kaderini tayin hakkı mı? Evet, Filistin için? Hayır, Yukarı Silezya için bir halk oylaması ya da self determinasyon? Evet, Batı Trakya için?"¹⁴ Hayır cevabını vermiştir. E.N. Bennett batının, ikiyüzlü ve riyakâr tutumunu eleştirirken menfaatleri yönünde tutum ve davranışlarına doğu-batı çatışma alanlarında yaşanan gelişmeleri işaret etmek için sorular sorarak karşılaştırmalı örnekler vermiştir. E.N. Bennett, Batı basınına ise şu sözlerle tarif etmektedir:

"Yarı eğitimli Amerikalı turistler ya da Meindax Graecia'dan gazeteciler tarafından gönderilen mesajlarda söylenen hemen hemen her şey, Türkleri kınayan 'kopya' olması koşuluyla kabul ediliyor ve İngiliz gazetelerinde yayınlanıyor. Diğer yandan, Toynbee Raporları ya da Uluslararası Kızılhaç Komisyonu'nun raporlarının, Carnegie Raporu'nun hesaplanmış zulüm eylemlerinde, basit ilkeler olarak ilan ettiği Yunan birlikleri tarafından Müslüman köylülere uygulanan barbarlıkların korkunç kayıtlarıyla İngiliz kamuoyunda yarattığı etki ne kadar ihmal edilebilirdi. Bay Lloyd George, dört Müttefik amiralin İzmir'de serbest bırakılan Yunan işgalcilerin utanç verici eylemlerine ilişkin raporunu kasıtlı olarak bastırıldığında neredeyse hiç itiraz edilmedi. Uluslararası Kızılhaç tarafından, Türklerin esirlerine zulmettiği iddialarını araştırmak üzere bir komisyon gönderildiğini ve Türkleri kendilerine yöneltilen daha ciddi suçlamalardan akladığı için raporlarının derhal bastırıldığını ve gün ışığına çıkmadığını bilenlerin sayısı ne kadar azdır! "Karanlığı tutun" başlığı altında yazar, Batının iki yüzlü tutumu hakkında Türklere karşı yürütülen karalama kampanyalarına dikkat çekmektedir. Aslında, Türkler söz konusu olduğunda "onlar ahlaki bir kanserdir", "ağza alınamaz", "solgunluğun ötesinde", "gaddarlıktan suçludur" diye bir audi alteram partem¹⁵ yoktur. Evet, Türkler zaman zaman Hıristiyan ve Müslüman isyanlarını korkunç bir şiddet ve şok edici bir zalimlikle bastırmışlardır ancak Türkiye'nin tebaasıyla olan ilişkilerinin tüm tarihinde Croke Park'ta¹⁶ karışık bir kalabalığa makineli tüfekle ateş edilmesinden ya da vergi ödemeye zorlamak için Arap köylerinin bombalanmasından

¹³ *Rifyalılar*; Fas'ın Rif bölgesinde yaşayan genellikle Sünni Müslüman olan ve Berberî'ce konuşan topluluktur.

¹⁴ İsmet İnönü, Lozan Konferansında Batı Trakya'da plebisit konusunu gündeme getirmesi üzerine Venizelos'un endişelendiğini bölgede Türklerin çoğunlukta olmadığını iddia eden bir konuşma yaptığını nakleder. İnönü, *Hatıralar*, s.65-66.

¹⁵ *Diğer tarafı da dinle* anlamına gelen Latince bir hukuk terimidir. Her tarafa aleyhlerindeki delillere cevap verme fırsatının verildiği adil bir duruşma olmadan hiç kimsenin yargılanmaması gerektiğini vurgulayan terim, adalet ve hakkaniyet ilkesini gözetmek için kullanılır. "Audi Alteram Partem", <https://www.merriam-webster.com/dictionary/audi%20alteram%20partem> (Erişim Tarihi: 14.06.2023); "Audi Alteram Partem", <https://web.archive.org/web/20070914103303/http://www.duhaime.org/LegalDictionary/A/Audialterampartem.aspx> (Erişim Tarihi: 14.06.2023).

¹⁶ Croke Park'taki *Kanlı Pazar Katliamı*nda İngiliz asker ve polisi, 21 Kasım 1920'de İrlanda'nın başkenti Dublin'deki yer alan *Croke Park* (Futbol Kulübünün ismi, Gaelic Athletic Association) isimli futbol stadyumunda maç izleyen İrlandalıların üzerine makineli tüfekle ateş açması üzerine en küçüğü 10 yaşında olmak üzere gerek ateş sonucu gerekse izdiham nedeniyle 14 kişi katledilerek öldürülmüştür. "Bloody Sunday Massacre at Croke Park still resonates in Irish sport 100 years later", www.abc.net.au/news/2020-11-21/bloody-sunday-centenary-gaa-croke-park/12880684 (Erişim Tarihi: 14.06.2023).

daha kötü bir şey bulunabilir mi? Lord Curzon ve arkadaşları Lozan'daki gizli görüşmelerde ısrar etsinler! Çıkarıcı emperyalizmin ve kirli uluslararası finansın izi tüm işin üzerindedir. "Savaş Gemileri için Boğazların Serbestliği", Büyük Britanya'nın Avrupa'nın başlıca deniz gücü olarak Türkiye, Rusya ya da Bulgaristan'ı Marmara Denizi ya da Karadeniz'de istediği zaman zorlama iddiasından başka ne anlama gelmektedir? Bunu yapmak ona uygun olabilir mi? Boğazlar konusunda şimdilik ne karar verilirse verilsin, yenilenmiş ve güçlü bir Rusya'nın, kendi güvenliği için ölümcül olan herhangi bir anlaşmaya süresiz olarak razı olacağına ciddi olarak inanıyor var mıdır?" sözleriyle eleştiri ve analizini tamamlamıştır.¹⁷

Değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere Batının, iki yüzlülüğü açık bir dille sorgulanmış ve emperyalist tutumuna dikkat çekilmiştir.

21 Temmuz 1923'te *Daily Herald* Gazetesinde "Lozan ve Ruhr" başlığı altında Aleksandr Lozovsky,¹⁸ önemli bir benzerliğe dikkat çekmektedir. A. Lozovsky, *Uluslararası Basın Yazışmaları*¹⁹ adına kaleme aldığı değerlendirmesinde:

"Lozan Konferansı ile Ruhr Bölgesinin işgali arasında herhangi bir bağlantı var mı? Şüphesiz var. Lozan, Versailles'in küçüğü olan Sevr Antlaşması'nın tasfiyesine giden yolda bir aşamayıdır. Lozan, Müttefikler tarafından yaratılan "Ebedi Barış"ın istikrarsızlığını gösterdi. Ruhr Vadisi'nin işgali, Versailles Antlaşmasını karşı taraftan tasfiye etti ve Büyük Savaş²⁰ nedeniyle ortaya çıkan yeni uluslararası hakların aldatıcı doğasını bir kez daha doğruladı ancak Lozan ve Ruhr, yalnızca Avrupa barışının istikrarsızlığını değil aynı zamanda mazzaffer ülkelerin içine düştüğü umutsuz karmaşayı da kanıtlıyor.²¹

Lozan Konferansının asıl önemi nedir? Türkiye, Müttefiklerin beklentilerinin aksine yaşayan bir güç olduğunu kanıtladı. Bu köylü ülkenin devrimci hareketi, dünya hükümdarı İngiltere'yi geri çekilmeye zorladı. Lozan Konferansını ilgilendiren sorular, Çanakkale Boğazı'nın mülkiyeti ve Musul petrolünün sömürülmesiydi. Doğal olarak Lord Curzon, boğazların "uluslararasılaştırılmasından" yanaydı yani şu anda Yakın Doğu'da Avrupa medeniyetini savunan çok sayıda İngiliz savaş gemisinin birkaç Fransız ve bir İtalyan gemisi tarafından desteklenmesini istedi. Bu "uluslararasılaşma" petrol ile aydınlatıldığında, Lozan gerçek yönüyle görülebilir. Şüphesiz petrol, her şeyi gerçek yönüyle gösterme gibi olağanüstü bir özelliğe

¹⁷ "Lausanne and After", *Australian Worker*, 18 July 1923, p.19.

¹⁸ *Solomon Alexandr Lozovsky* (Gerçek Adı: Samuil Abramoviç Dridzo), 1878'de Ukrayna'nın Danilovka kentinde Yahudi bir ailede doğmuştur. 1901'de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne (RSDİP) katılan Lozovsky, partiden 1914 ve 1917'de iki kez atılmasına rağmen 1919'da partiye yeniden dönmüştür. Sonraki yıllarda parti içinde, Sovyetler Birliği'nin devlet kademelerinde ve uluslararası komünist harekette önemli görevlerde bulunmuştur. 1921-1937'de Kızıl Sendikalar Enternasyonal (Profintern) genel sekreterliği, 1939-1946'da Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı ve 1926-1945 arası Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinde görev yapmıştır. Burjuva milliyetçiliğini savunduğu gerekçesiyle 1949'da tutuklanan Lozovsky, 1952'de 74 yaşında Sovyet Rusya'da idam edilmiş olmasına rağmen 1956'da itibarı iade edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda gazetecilik yapmış, köşe yazarı yazmıştır. "Solomon Lozovsky", https://tr.wikipedia.org/wiki/Solomon_Lozovski (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

¹⁹ International Press Correspondence.

²⁰ Birinci Dünya Savaşı.

²¹ "Lausanne and the Ruhr", *Daily Herald*, 21 July 1923, p.5.

sahiptir. Lozan'da Fransızlar İngilizlere karşıydı²² çünkü Fransızların "uluslararasılaşma" fikri, Fransız savaş gemilerinin sayısının İngilizlerin sayısını geçtiği bir sistemdir. Fransızlar, İngiltere'nin Yakın Doğu'daki haklarını kabul etme eğiliminde olacaklardı eğer İngiltere onlara Ruhr sorununda "serbest" bırakmış olsaydı. Diplomasinin üstü kapalı dilinde "tam yetki", mevcut davada Avrupa üzerinde Fransız hakimiyetine giden açık bir yol bıraktığı anlamına geliyordu."²³

Aleksandr Lozovsky, Lozan Antlaşması'nın Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan *Yeni Dünya Düzeni*'ni temelden sarstığını, bu düzenin artık işlevini yitirdiğini ve güç dengelerinin yeniden oluşturulması gerektiğini ifade eden bir yazı kaleme almıştır. A. Lozovsky, uluslararası basındaki yazışmalarında Lozan-Ruhr bağlantısına dikkat çekmiş ve Müttefikler tarafından "ebedi barış" iddiasıyla yapılan antlaşmaların, Lozan Barış Antlaşması'yla geçerliliğini yitirdiğini belirtmiştir. A. Lozovsky, Lozan Konferansı ile Ruhr Bölgesi'nin işgali arasında bir analogi kurarak her iki olayın Versay düzeninin başarısızlığını ve büyük güçler arasındaki içsel çelişkileri nasıl yansıttığını ele almıştır. "Ebedi Barış" ifadesi, ironik bir dil içermektedir. Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan antlaşmaların ve özellikle Versay Antlaşması'nın kalıcı bir barış sağlayacağı iddia edilse de barışın, aslında oldukça kırılğan ve geçici olduğu ima edilmiştir. Yazar, Lozan'ın Sevr Antlaşması'nın ve dolayısıyla Versay düzeninin tasfiyesindeki bir aşama olduğunu iddia etmektedir. İlgili argüman, Lozan'ın yalnızca Türkiye ile ilgili bir antlaşma olmadığını, Avrupa'nın genel barış düzeni üzerinde etkileri olan bir olay olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur. Ruhr Vadisi'nin işgaliyle Lozan arasında bağlantı kurarak her iki olayın Versay Antlaşması'nın istikrarını sarstığını ve yeni bir düzen arayışının işaretlerini verdiğini belirtmiştir. Yazar, Lozan ve Ruhr olaylarını Avrupa barışının istikrarsızlığı ve Müttefiklerin "umutsuz karmaşası" olarak nitelendirmektedir. Versay'ın kalıcı bir barış sağlayamadığı, aksine Avrupa'daki istikrarsızlığı körüklediği fikrine dayandırmaktadır. Müttefikler tarafından kurulan düzenin, "ebedi barış" olarak sunulmasına rağmen gerçek dünyadaki sorunları çözmede başarısız olduğu eleştirisi yapılmıştır. Bu durumda Versay sisteminin sürdürülebilir olmadığı aksine daha büyük krizlere zemin hazırladığı öne sürülmektedir. Ruhr işgaliyle birlikte yazar, Versay ve Sevr gibi antlaşmaların yaratmış olduğu "yeni uluslararası hakların" aslında aldatıcı olduğunu ve bu hakların daha fazla karmaşa yarattığını savunmuştur. Lozan ve Ruhr olayları bu bağlamda, büyük güçlerin içsel çelişkilerini ve başarısızlıklarını yansıtmaktadır. Mevcut durum, Müttefiklerin zafer kazanmalarına rağmen kendi aralarındaki rekabet ve anlaşmazlıkların çözülemediğini ima etmektedir. Versay düzeninin istikrarsızlığı ve büyük güçler arasındaki rekabetin altını çizilmiştir. Lozan ve Ruhr arasındaki bağlantının kurulması, bu iki olayın geniş bir uluslararası perspektifte anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Özellikle Müttefikler arasındaki karmaşa ve çıkar çatışmalarının barışın istikrarsızlığına nasıl katkıda bulunduğu güçlü bir şekilde vurgulanmış. Müttefiklerin iç çekişmeleri hem Lozan hem de Ruhr üzerinden daha net bir şekilde görünür hale getirilmiştir.

²² Fransız Milletvekili André Berthon Lozan Antlaşmasını Fransız Meclisinde onaylama görüşmelerinde, *Yeniden Doğu'da İngilizlerin kıskırttığı Türkler ile silah ve kaynak veren Fransızların savunma için cesaretlendirdiği Türkler arasında savaş başlamıştır* sözlerine karşılık Fransız komisyon başkanı *bu doğru değil Fransa yapılan propaganda yalanı, Ankara bunu açıkladı* diye itiraz etmiştir. Berthon'a göre ise aslında Anadolu topraklarında olup biten şey hem dost hem de müttefik İngiltere ve Fransa'nın kişisel mücadelesi olduğunu dile getirmiştir. Uygur, *a.g.m.*, s.72.

²³ "Lausanne and the Ruhr", *Daily Herald*, 21 July 1923, p.5. Büyük Britanya ve Fransa arasında Ruhr Meselesi için Bkz. Yüksel, *a.g.e.*, s.425-427.

Lozovsky, sanayi bakımından geri kalmış bir ülke olan Türkiye'nin Lozan'daki başarısını, kurulu düzenin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini hatırlatan önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirir. Birinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan Versay ve Sevr gibi antlaşmalarla mağlup devletlere ağır cezalar verildiği ancak bu antlaşmaların Avrupa'da kalıcı bir barışı sağlayamadığı eleştirileri yapılırken Lozovsky bu bağlamda *uluslararasılaşma* kavramına dikkat çekmiştir. Özellikle Boğazlar ve Ortadoğu'daki petrol kaynakları üzerinden Fransa, İngiltere ve İtalya arasında çıkabilecek potansiyel anlaşmazlıkları vurgulaması, ilgili konudaki tespitlerini daha da değerli kılmaktadır. A. Lozovsky, Boğazların uluslararası bir yapıya dönüşeceğini ve para-güç-petrol dengelerinin giderek daha fazla önem kazanacağını vurgulamıştır. İlk argüman, Lozan'daki müzakerelerin asıl merkezinde Çanakkale Boğazı ve Musul petrolü olduğu yönündedir. İngiltere'nin Boğazların uluslararası hale gelmesini istemesi, petrol kaynaklarının paylaşımı ve kontrolü için verilen mücadelenin bir yansıması olarak sunulmuştur. Petrol, büyük güçler arasındaki çıkar çatışmasının simgesi olarak görülmektedir. Ortadoğu'da serbest bırakılan Fransız nüfuz alanının genişleyeceğine dair geleceğe yönelik ipuçları sunmuştur. Fransa ve Büyük Britanya arasındaki rekabet, Ruhr sorunu üzerinden derinleştirilmektedir. Fransa'nın, Yakın Doğu'daki İngiliz hakimiyetine karşı çıkarken, kendi çıkarlarını korumak için bölgede daha fazla nüfuz kazanma çabası vurgulanmıştır. "Tam yetki" kavramı, bahse konu rekabetin, Avrupa üzerindeki egemenlik mücadelesinde Fransa'nın Büyük Britanya karşısında avantaj elde etme girişimini sembolize etmektedir. Bu bağlamda Lozovsky'nin değerlendirmeleri, Türkiye'nin Lozan'daki başarısının uluslararası arenada bir dönüm noktası olduğunu vurgulaması açısından kayda değerdir. Türkiye'nin Lozan'daki başarısı, inkılâpçı bir hareket olarak sunulurken büyük güçler arasındaki çıkar çatışmaları da diplomatik dilin ötesine geçilerek okuyucuya net bir şekilde aktarılmıştır. Petrol metaforu ve Fransa-Büyük Britanya çekişmesi, Lozan Konferansı'nı sadece Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi olarak değil aynı zamanda büyük güçlerin çatışma sahası olarak resmetmektedir. Ayrıca, Lozovsky'nin emperyalizm ve yeni güç mücadeleleri konusundaki analizleri, Avrupa'yı bekleyen çatışmaları, özellikle de yakın gelecekteki savaş tehlikesini (İkinci Dünya Savaşı) öngörmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

B. LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASININ İMZALANMASI ÜZERİNE AVUSTRALYA BASININDA YAPILAN HABERLER

25 Temmuz'da *Cootamundra Herald* Gazetesi, *Pax* yani "Barış" başlığı altında Reuter'in Lozan muhabirine dayandırdığı bir haber yayınlamıştır.

Gazete, "antlaşma imzalandı, tören bir ziyafetle kutlandı Palas Hotel'de ki konferans delegelerine, çatıda büyük ışıklı harflerle "Pax" kelimesi aniden belirdi. Kilise çanları çalındı, bayraklar göndere çekildi. Tek uyumsuz nota, Yugoslavya'dan geldi. Delegeler, Türk borçlarının bir kısmının Yugoslavya'ya devredilmesinin aşırı olduğu gerekçesiyle barış anlaşmasını imzalamaktan kaçındı ve konuyu değerlendirmek için üç ay süre istedi. Konferansın son oturumunda delegelere hitap eden İsviçre Cumhurbaşkanı, büyük engelleri akıl ve iyi niyetle aştıkları için tüm dünyanın delegelere minnettar olduğunu söyledi. Delegeler de dünya barışının kesin olarak yeniden tesis edilmesinden duydukları mutluluğu dile getirdiler" sözlerine yer vermiştir.²⁴

²⁴ "Pax", *Cootamundra Herald*, 25 July 1923, p.1; "Joy-Bell Ring", *Herald*, 25 July 1923, p.1; "Joy Follows Grave Doubt", *Sunraysia Daily*, 26 July 1923, p.3; "Pax", *Daily Herald*, 26 July 1923, p.3; "Turkey and Allies", *Armidale Chronicle*, 28 July 1923, p.6; "Joy-Bell Ring", *Riverine Herald*, 26 July 1923, p.2; "Near East Peace", *Ballarat Star*, 26 July 1923, p.1; "Banquet to Delegates", *Recorder*, 26 July 1923, p.1; "Peace Celebrations", *Northern Standard*, 27 July 1923, p.2; "Peace", *National Advocate*, 26 July 1923, p.2.

Aynı tarihte *Argus* Gazetesi, 24 Temmuz'da Lozan'dan aldığı bilgiyi haberleştirmiş ve *Barış Antlaşması bugün imzalanacak. Törene, İsviçre Cumhurbaşkanı M. Carl Scheurer başkanlık edecek* ifadesini kullanmıştır. Gazete, 24 Temmuz'da İstanbul'dan aldığı haberde, "İstanbul'da Sevinç" başlığına yer vermiş ve *bir hafta sürecek kutlamalar bugün başlayacak. Şehir bayraklarla donatıldı, camiler ışıklandırıldı ve fener alayları düzenlendi* haberini duyurmuştur.²⁵

26 Temmuz'da *Argus* Gazetesi, "Türkiye ile Müttefikler arasındaki barış antlaşmasının imza töreni en sade biçimde gerçekleşti. Törene başkanlık eden İsviçre Cumhurbaşkanı M. Scheurer kısa bir konuşma yaptı. Konuşmasında, söz verenleri belgenin satırlarına imzalarını atmaya davet etti. Türk delege İsmet Paşa, ilk imzayı²⁶ atarken *Sir Horace Rumbold (Britanya) da sonraki imzayı attı. Çok duygulanan İsviçre Konfederasyonu Başkanı, konuşmasını bitirdiğinde tüm delegeler ayağa kalkarak el sıkıştılar. Bu, uzun süren bir konferansın son sahnesiydi"* sözleriyle okuyucularına duyurmuştur.²⁷

Register Gazetesi, Lahor'dan bildirdiği haberinde, Hintli Müslümanların Lozan Antlaşmasının Türkiye'yle imzalanmasından dolayı tebrik mesajına yer vermiştir. Gazete, *Hindistan Hükümeti, İngiliz Hükümeti'nin Türkiye ile imzalanan Lozan Barış Antlaşması'ndan duyduğu memnuniyeti telgrafla bildirmiştir. İmparatorluk Hükümeti, bu minnettarlık duygusunun Hindistan'daki tüm Müslümanlar tarafından paylaşıldığından emindir* ifadesini kullanmıştır.²⁸

27 Temmuz'da *Brisbane Courier* Gazetesi, Lozan'ın Büyük Britanya için bir başarısızlık olduğunu haber yapmıştır. Gazete, *Lloyd George'un yarın Courier'de yayınlanacak olan yirmi üçüncü maddeyi ele alıyor²⁹ ve İngiltere'nin şimdiye kadar imzaladığı en aşağılayıcı barış olarak ilan ettiği Lozan Antlaşması oluşturuyor* ifadesine yer vermiştir.³⁰ İstanbul'da yayınlanan *Tevhîd-i Efkâr* Gazetesinin başyazarı Velid Ebuzyiya Bey de benzer değerlendirmelere dikkat çeker. Gazete, Türklüğün kurtuluş ve bağımsızlığının onayı olan Lozan Antlaşmasını, Türk düşmanlarının beynine inen bir şimşeğe benzetir. Büyük bir üzüntüyle bir makale kaleme alan Lloyd George, Mudanya Antlaşması'nı bir ricat (geri çekilme), Lozan'ı ise bir hezimet olarak ilan ettiğini bildirir.³¹

²⁵ "Signing Near East Treaty", "Rejoicing in Constantinople", *Argus*, 25 July 1923, p.11; "Peace With Turkey", "Public Jubilation", *Advertiser*, 25 July 1923, p.11; "Near East Peace Treaty", "Signature Yesterday", *Daily Mercury*, 25 July 1923, p.5; "Lausanne Treaty", *Examiner*, 25 July 1923, p.5; "Conventions Concluded", *Kalgoorlie Miner*, 25 July 1923, p.5; "Near East Peace", *Queensland Times*, 25 July 1923, p.5; "Lausanne Peace Treaty", *Townsville Daily Bulletin*, 25 July 1923, p.4; "Eastern Peace", *World*, 25 July 1923, p.5; "Turkish Peace", *Cairns Post*, 26 July 1923, p.3.

²⁶ *Tevhîd-i Efkâr* gazetesi İsmet Paşa'nın belgeyi ilk imzalayan kişi olmasını, nezaket gereği ve zorunluluktan kaynaklandığını belirtmiştir. Seydi Vakkas Toprak (2014), "Lozan Antlaşması'nın İstanbul Basınında Yankıları: *Tevhîd-i Efkâr* Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 27, s.88.

²⁷ "Peace Treaty Signed", *Argus*, 26 July 1923, p.9; "The Turkish", *Advertiser*, 26 July 1923, p.11; "Turkish Peace Treaty", *Bundaberg Mail*, 26 July 1923, p.3; "The Turkish", *Daily Mercury*, 26 July 1923, p.5; "Handshakes at Lausanne", *Examiner*, 26 July 1923, p.5; "The Near East", *Northern Miner*, 26 July 1923, p.5; "The Turkish Peace", *Register*, 26 July 1923, p.9; "Eastern Peace", *World*, 26 July 1923, p.5; "Peace at Last", *Townsville Daily Bulletin*, 26 July 1923, p.4; "Near East", *Morning Bulletin*, 27 July 1923, p.9; "Peace with Turkey", *Albany Advertiser*, 28 July 1923, p.3; "International Matters", *Western Argus*, 31 July 1923, p.24; "Conventions Concluded", *Western Argus*, 31 July 1923, p.25.

²⁸ "Lausanne Agreement", *Register*, 26 July 1923, p.5; "Peace at Lausanne", *Telegraph*, 26 July 1923, p.9; "Lausanne Peace", *Daily Telegraph*, 27 July 1923, p.5; "Lausanne Agreement", *Examiner*, 27 July 1923, p.5; "Lausanne Peace Treaty", *Warwick Daily News*, 27 July 1923, p.4.

²⁹ "Lausanne Treaty", *Examiner*, 27 July 1923, p.5; "Lloyd George", *Tweed Daily*, 27 July 1923, p.3; "Lausanne Treaty", *World*, 27 July 1923, p.5.

³⁰ "Lausanne Treaty", *Brisbane Courier*, 27 July 1923, p.4.

³¹ Toprak, *a.g.m.*, s.85.

28 Temmuz'da *Daily News* Gazetesi, "Savaş Mezarlıkları" başlığı altında Çanakale Savaşı'yla ilgili olarak Lozan'da bir düzenlemeye dikkat çekmiştir.

*"Lozan Antlaşması hükümleri uyarınca Türkiye, iki buçuk kilometreyi aşan Anzak bölgesindeki Müttefik mezarlıklarının ve diğer hatıra anıtlarının bulunduğu yerleri oluşturan arazinin tamamen kullanımını ebediyen kabul etmekle yükümlüdür. Bu, büyük bir mezarlık olarak kabul edilecek, arazilere hiçbir kira, vergi veya başka bir yükümlülük uygulanmayacak ve Müttefik hükümetlerin temsilcilerine ve ziyaretçilere erişim her zaman serbest olacaktır. İngiltere'nin ayrı bir savaş mezarlığı anlaşması yaptığı Yunanistan, Yunanistan'daki İngiliz mezarlıklarının yerlerinin ve ayrıca Yunanistan'a geçen eski Türk topraklarının sürekliliğini sağlayan ayrı bir savaş mezarları anlaşmasına sahiptir. Savaş Mezarları Komisyonu, gerekli olması halinde ölüleri bir araya toplama hakkına sahiptir. Yarımada söz konusu olduğunda, İngiliz mezarlıklarının inşası fiilen tamamlanmıştır ve bu nedenle daha fazla taşınma düşünülmektedir."*³²

Aynı gün *Examiner* Gazetesi Lahor'dan bildirdiği haberinde, Hintli Müslümanların Türkiye'yle yapılan Lozan Antlaşması'ndan duydukları memnuniyeti haberleştirmiştir. Gazete, "çeşitli merkezlerden gelen raporlar, Bakrid Festivalinin ³³ sakin geçtiğini göstermektedir. Birçok Müslüman toplantısında Türk barış anlaşmasının tatmin edici niteliğine atıfta bulunuldu. Yasama Meclisi üyeleri, Genel Vali'ye barış anlaşmasının imzalanması için gösterdiği çabalardan dolayı Hindistan Hükümeti'ne şahsen teşekkür etmesini bekliyor"³⁴ diye bilgi verirken Büyük Britanya'nın Hintli Müslümanların yaşadığı bölgelerde, taşkınlıkların olma olasılığına karşı tetikte olduklarıyla ilgili bilgi verilmektedir.

28 Temmuz'da *Examiner* Gazetesi, "Lozan Hikayesi" başlığı altında şu satırlara yer vermiştir.

"Ama Sevr'in değiştirilmiş planı özünde sağladı ve uygulandığı takdirde Türk egemenliğinden sonsuza dek kurtulacak milyonlarca insanı özgürleştirebilirdi. Türkiye'nin çalışkan ve zeki Ermeni ve Rum halkına, bir zamanlar nimetler açısından çok cömert olan ve böylece insanın iyi şeyler hazinesini zenginleştiren bu toprakların bereketini yenilemek için sağlanan fırsattan tüm dünya da yararlanırdı. Bu bereketi solduran barbar istilası, Sevr Antlaşması ile iç bölgelere doğru geri püskürtüldü. Lozan Antlaşması, hakimiyetini Karadeniz'den Akdeniz'e kadar genişletmiş ve sürdürmüştür. Lozan hikayesi, milletler ve devlet adamları arasındaki dar görüşlülük, sadakatsizlik, bencillik ve korkaklığın bir bileşimidir. Hepsinden öte, kader bu sorunla uğraşırken en acımasız tarzda oldu. Rus Devrimi, bu büyük ülkeyi Türkiye'nin mazlum halklarının koruma hatlarında sorunun çözümünden uzaklaştırdı ve gücünü zalimin yanında yer almasına neden oldu. Başkan Wilson, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ermeniler için bir manda yönetimi üstlenmesini tavsiye etme eğilimindeydi. Başarılı olsaydı, gelecek yıllar ne kadar farklı bir hikâye anlatırdı! sağlığı bozuldu ve Amerika insani yardım

³² "War Graves", *Daily News*, 28 July 1923, p.1; "War Graves", *Daily News*, 30 July 1923, p.9.

³³ *Bakrid/Eid ul-Adha* (Feast of Sacrifice) ya da Hindistan'da yaşayan Müslümanlar için Bakrid, Kurban Bayramı anlamına gelir. "Eid Al-Adha or Bakrid", <https://www.india.com/festivals-events/eid-al-adha-or-bakrid-2020-date-and-time-history-and-significance-of-the-day-4098460/> (Erişim Tarihi: 21.06.2023). Bakrid Festivali olarak geçen ifade, Kurban Bayramıdır.

³⁴ "Lausanne Conference", "Satisfaction in India", *Examiner*, 28 July 1923, p.13.

planlarından hiçbirine sahip olamadı. Sonra Baron Sonnino, Quirinal'den ayrıldı. Onun halefleri daha sade adamlardı. Daha az maceracı ve daha mülayim bir politika izleyerek İtalya'ya en iyi şekilde hizmet edip etmedikleri konusunda hala şüphelerim var. Gelecek bu konuya karar verebilir ancak karar ne olursa olsun, harekete geçme zamanı geçti ve Türkiye'de bir parçalanma olmadıkça İtalya'nın 1919'dan beri kaybettiği şans geri gelmeyecek. Sonra Kilikya'daki Fransız kontrolü ve Ankara'nın Mustafa (Kemal Paşa) ile yaptığı hem tek başına hem de gizli yürütülen müzakereler vardı” diye Ermeni ve Rumlara yardım edilemediği eleştirilmiş, Lozan ile fırsatın kaçırıldığına hayıflanılmıştır.”³⁵

Türklerin, Ermeni ve Rumlardan olmadan ülkeyi yönetemeyeceği üzerine ABD basının da sıkça haber yapılırken Lozan Görüşmelerinde Ermeni yurdu hususunun bir daha gündeme gelmemek üzere sonlandırılmasıyla ABD’de yaşayan Ermeniler, fırsatın kaçırıldığı yönünde ABD’yi suçlayıcı bir tavır almışlardır.³⁶ Fransız basını ise Yeni Türkiye’yi tanıyan ve tarafsız bir gazetecilik sergilerken Fransız raportör Albert Milhaud meclis konuşmasında, *artık hiç kimse muzaffer Türkiye’nin üstünü çizmeye muktedir değildir* ifadelerini kullanmıştır. Meclis oturumunda Lozan Antlaşmasının Fransa’nın çıkarlarına ters, Türklerin menfaatine uygun bir antlaşma olduğu ifade edilse de Fransız Meclisi tarafından onaylanmıştır. Lozan Antlaşması sonrası İngiliz basını ise ikiye bölünmüştür. Bir taraf Türkiye’yi başarılarından dolayı tebrik ederken muhafazakâr yönde yayın yapan İngiliz gazeteler, antlaşmayı utanç verici olarak nitelendirmiş ve yükselen Türk milliyetçiliğinden endişelerini dile getirmişlerdir.³⁷ *Examiner* Gazetesi de tıpkı Büyük Britanya da yayınlanan muhafazakâr yönde yayın yapan gazeteler gibi Lozan’ı Büyük Britanya için bir hezimet olarak değerlendirmiştir.

Sevr Antlaşmasıyla, Türkiye’yi parçalama planının başarıldığına ve neredeyse Türkleri Anadolu’nun içlerine hapsedmeyi başardıklarına dair inancın Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla bittiğine dikkat çekilmiştir. Sevr Antlaşmasıyla, Anadolu’nun zengin topraklarının Avrupa emperyalizmine açılacağı ve Ermeni, Rum azınlığın özgürleşeceği ifadelerine yer vermiştir. Aslında Sevr Antlaşmasıyla Avrupa’nın Türkleri yok etme planını özetler mahiyette bir yazı kaleme alınmıştır. Metin, Türk milletini kast ederek “Bereketi solduran barbar istilası” gibi güçlü, “Çalışkan ve zeki Ermeni ve Rum halkı” gibi duygusal ifadelerle zıtlık oluşturmaktadır. Lozan’da Türklerin karşısına geçen Avrupalı devlet adamları eleştirilirken “dar görüşlülük, sadakatsizlik, bencillik ve korkaklığın bir bileşimi” tarif edilmiş ve Sevr ile Anadolu’nun içlerine hapsedildiği düşünülen Türklerin, Lozan Antlaşmasıyla, yeniden Akdeniz ve Karadeniz’de var olduğuna dikkat çekmiştir. Diğer yandan, yazı, Rus Devrimi ve Wilson’un manda yönetimi önerisi gibi tarihsel olaylara atıfta bulunarak olayların karmaşıklığını ortaya koymaktadır. “Kader bu sorunla uğraşırken en acımasız tarzda oldu” ifadesiyle Rus Devriminin, istenmeyen ve beklenmeyen bir zamanda gerçekleşmiş olmasının Türkiye’de yaşayan mazlum halkların sorunlarının çözümünden

³⁵ “Story of Lausanne”, *Examiner*, 28 July 1923, p.12. İstanbul’da yayın yapan Tevhid-i Efkâr gazetesi de Müttefik devletlerin kendi aralarında fikir birliği kuramamış olduklarını ve diplomatik bir hamle olarak zaman kazanmak için Lozan’ın uzun süre devam ettiğine dikkat çeker. “Lozan’da büyük devletler zayıf bir anımızı yakalayarak istediklerini kabul ettirmek için müzakereleri uzatıyordu ancak azim ve sebatımız karşısında direnemediler. İzmir zaferi ve Mudanya’dan sonra Avrupa zaman kazanmak peşindedir. Eğer bu sürede zaferimizi unutturabilir ve bize karşı müttefik bir cephe oluşturabilirlerse Lozan’da şartlarımızı kabul etmezlerdi ancak Müttefikler, kendi başlarına çıkarlarının peşine düşmüşlerdir. Yalnız hareket ettiklerinden isteklerimizi kabul ettirebildik” sözlerine yer vermiştir. Toprak, *a.g.m.*, s.85.

³⁶ Bilgiç, *a.g.m.*, s.125,145-146.

³⁷ Uygur, *a.g.m.*, s.152-153,158,164-165.

uzaklaşılmasına neden olduğundan bahsedilmiştir. Rum ve Ermeniler kast edilerek “Mazlum halklar” ifadesiyle duygusal bir argüman üretilmeye çalışılmıştır. ABD Başkanı Woodrow Wilson’un ve dolayısıyla yayınladığı Wilson İlkelerinin ilgili maddesine³⁸ göre Ermeniler için bir manda yönetimini tavsiye etme eğiliminde olduğuna vurgu yapılmıştır. W. Wilson’un sağlığının bozulmasıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin ilgili politikadan vazgeçtiğini, başarılı olunsaydı ise gelecek yılların farklı olacağı belirtilmiştir. İtalya’da Başbakan ve Dışişleri Bakanı olmuş *Sidney Constantino Sonnino*,³⁹ Quirinal Sarayı’ndan ayrılması üzerine yerine gelenlerin maceracı politikalar izlemesi de Lozan’da fırsatın kaçırılmasında etkili olan bir faktör olarak belirtilmiştir. İtalya’nın sağduyudan uzak politikalar izlemesine geleceğin karar vereceğini ancak harekete geçme zamanı geçtiğini ve Türkiye parçalanmadıkça İtalya’nın 1919’dan beri kaybettiği şansı geri alamayacağı ifade edilmiştir. Fransa’nın Mustafa Kemal Paşa’yla Sakarya Savaşı’ndan sonra 1921’de imzaladığı Ankara Antlaşması’nın, Sevr Antlaşmasının uygulanabilmesine karşı olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Doğal olarak tüm bu gelişmeler, Lozan Antlaşmasının imzalanmasında önemli etkenler olarak sıralanmıştır. İlgili yazıda, Osmanlı Devleti’nin imzaladığı Sevr Antlaşması’nın potansiyelini sorgulayan bir bakış açısı sunulurken Lozan Antlaşmasıyla, Türkiye’yi bölme ve Türkleri yok etme planının nasıl ortadan kalktığının üzüntüsü ve kızgınlığı yansıtılmıştır.

28 Temmuz’da *Tambellup Times* Gazetesi Lahor’a dayandırdığı haberinde, Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla alakalı Hindistan ile ilgili şu habere yer vermiştir: “*Lahor’dan gelen bir mesajda, Hindistan Yasama Meclisi’nin Müslüman üyelerinin, Lozan Barışı ile ilgili çabalarından dolayı Hindistan Hükümeti’ne şahsen teşekkür etmek için Genel Vali’yi bekledikleri belirtiliyor. Kenya kararı, Hindistan’da karışık duygularla karşılandı ancak Avrupalıların çoğunluğu ve ılımlı Hint gazeteleri bunun kötü bir sorunun çok tatmin edici bir çözümü olduğunu söylüyor.*”⁴⁰ 28 Temmuz’da *Toowoomba Chronicle and Darling Downs Gazette*, Türkiye-ABD Antlaşmasına yer verirken Lozan Konferansında ABD gözlemcisi Mr. J.C. Grew ile imzalanan antlaşmada kapitülasyon ve ticari konuların ele alınmadığını haber yapmıştır.⁴¹

30 Temmuz’da *Kalgoorlie Miner*, 27 Temmuz tarihli Ağa Han’ın Lozan ile ilgili mesajına yer vermiştir.

Gazete, “Ağa Han’ın Lozan’dan tüm İslam alemine bir manifesto telgrafi gönderdiğini dile getirirken Büyük Batılı Güçlerle, tamamen eşit şartlarda bir

³⁸ 30 Ekim 1918’de İtilaf devletleriyle Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik olarak ayrılmıştır. Mütarekede Ermenilerle ilgili maddeler daha önce ilan edilen ABD Başkanı Wilson’un ilkeleri doğrultusunda belirlenmiştir. İlgili maddeye göre; Erzurum, Van, Bitlis, Harput, Diyarbakır ve Sivas vilayetlerinde bir karışıklık çıkarsa müttefik askerleri burayı işgal edebilecekler (Madde 24). Bayram Akça, “Millî Mücadele Döneminde Ermeni Meselesi”, Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mill-i-mucadele-doneminde-ermeni-meselesi/?pdf=3477> (Erişim Tarihi: 28.9.2024). Sevr Antlaşması’nın 89’uncu maddesine göre, “Türkiye’den koparılan Ermenistan’a verilecek toprakların, yani “Türkiye-Ermenistan” sınırının çizilmesi yetkisinin, ABD Başkanı, Woodrow Wilson’a verilmiştir. Bu durum, Türkiye topraklarında kurulması planlanan Ermenistan’ın “ABD Mandası”nda olması problemini ortaya çıkarmıştır. ABD Fahir Armaoğlu (1997), “Amerika, Sevres Antlaşması ve “Ermenistan Sınırları”, Belleten, Sayı: 230, Cilt: 61, s.133. Mondros Ateşkes Antlaşması ve Sevr Barış Antlaşmasının ilgili maddeleri uyarınca, Doğu ve Güneydoğuda bir Ermeni Devleti kurulması ve manda idaresi amaçlanmıştır.

³⁹ *Baron Sidney Constantino Sonnino* 1847’de İtalya’nın Piza şehrinde doğmuş ve 1922’de Roma’da vefat etmiştir. 1906 ve 1909-1910 yıllarında İtalya’da başbakanlık görevinde bulunmuş, İtalya’nın Birinci Dünya Savaşı’na girdiği süreçte İtalya Dışişleri bakanlığı görevini yürütmüştür. “Sidney, Baron Sonnino”, www.britannica.com/biography/Sidney-Barone-Sonnino (Erişim Tarihi: 11.08.2024).

⁴⁰ “Lausanne Treaty”, *Tambellup Times*, 28 July 1923, p.2.

⁴¹ “U.S.A. and Turkey”, *Toowoomba Chronicle and Darling Downs Gazette*, 28 July 1923, p.7.

Müslüman ulus adına imzalanan ilk antlaşma olan bu antlaşmanın, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye ve tüm İslam ile dost olma konusundaki samimi arzusunu ortaya koyduğunu belirtmektedir. Antlaşma uyarınca, Türkiye bağımsız bir ulusal devlet haline geliyor ve bu da yüz yıllık çekişmelerin sona erdiğini gösteriyor. Hindistan'daki ve dünyanın her yerindeki tüm Müslümanlara, Türkiye'nin İngiltere'nin dostluğunu içtenlikle arzuladığını ve ticaretin canlanmasını memnuniyetle karşıladığını anlatmak istedi ve ticaretin eski günlerde hiç olmadığı kadar gelişeceğini söylerken şu sözleri de ekliyor: Daha fazla küskünlük istemiyoruz. Gelin siyaseti bir kenara bırakalım ve İslam'ın en parlak yıldızı olacağı kesin olan yeni Türkiye'yi inşa etme görevine başlayalım” sözlerine yer vermiştir.⁴²

Tevhîd-i Efkâr Gazetesi, Ağa Han'ın Lozan Antlaşmasını tebrik mesajını kapsamlı biçimde ele alırken beyanname, Lozan başarısını Büyük Britanya ve Fransa'nın iyi niyetiyle ilişkilendirilmesi nedeniyle başta Hintli Müslümanlar olmak üzere İslam dünyasında hoş karşılanmamıştır. Beyanname, İngiliz etkisinde kaleme alınmış ve Büyük Britanya sömürgesi altındaki Müslümanların efendilerine itaatini amaçlamıştır. Tevhîd-i Efkâr, Ağa Han'ın tebrik mesajını hoş karşılarken Büyük Britanya'nın yanında yer alan görüşleri dile getirmesini eleştirmiştir. Ağa Han'ın beyannamesinin ortaya çıktığı gün, Lloyd George'un makalesinde Türkiye'nin parçalanmasından bahsettiği üzerine haber de gazetede yer bulmuştur. Gazete, “Müttefiklerin imzaladığı idam fermanımızı uygulamaktan vazgeçmelerinin sebebinin iyi niyetten değil, üzerimize saldıkları düşmanlarımızı kesin olarak yenmiş olmamızdandır. Ağa Han'ın bu kabahati örtmeye çalışması abestir. Bu beyanname, politik ve askerî zaferimizi örnek alacak Doğu ve İslam milletlerini sömürge altında tutmak isteyen devletlerin almak istediği bir tedbir olarak görülmüştür” ifadesine yer vermiştir.⁴³

31 Temmuz'da *Northern Star*, Türkiye-ABD Antlaşmasını haber yapmıştır. Gazete, “Türk-Amerikan uzmanlar, önerilen antlaşmadaki ABD'nin boğazların sınırlandırılması ve rejiminde yer alan imtiyazlardan barış antlaşmasını imzalayanlara benzer şekilde yararlanacağına ilişkin maddenin lafzında mutabık kalmışlardır. Başka bir deyişle, Amerika en çok kayırılan ulus muamelesinden yararlanacak” ifadelerini vurgulamıştır.⁴⁴Türkiye-ABD ikili antlaşmasının müzakereleri, mayıs ayında başlamış ve Lozan Antlaşmasından sonra 6 Ağustos 1923'te imzalanmıştır.⁴⁵ 25 Temmuz'da Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'yı ve çalışma arkadaşlarını teşekkürle tebrik ederken⁴⁶26 Temmuz-31 Temmuz 1923 tarihleri arasında gerek TBMM gerekse yurt dışı temsilciliklerinde Lozan Antlaşması kutlanmıştır.⁴⁷

SONUÇ

Lozan Antlaşması, Avustralya basınında titizlikle ele alınmış ve yeni dünya düzeninin önemli dönüm noktalarından biri olarak değerlendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın sınırları yeniden şekillenirken Türkiye'nin bağımsızlığını uluslararası arenada kabul ettirmesi, Batı'nın Doğu üzerindeki hakimiyetinin yeniden tanımlandığının açık bir işareti olarak görülmüştür. Avustralya basını, bu antlaşmanın yalnızca Türkiye için değil, aynı zamanda sömürgecilikten etkilenen tüm uluslar için kritik bir dönüm

⁴² “Aga Khan Message”, *Kalgaorlie Miner*, 30 July 1923, p.5; “A New Turkey”, *Telegraph*, 30 July 1923, p.6.

⁴³ Toprak, *a.g.m.*, s.98.

⁴⁴ “Lausanne”, “Turco-American Treaty”, *Northern Star*, 31 July 1923, p.5.

⁴⁵ Fahir Armaoğlu (1991), “Amerikan Belgelerinde Lozan Konferansı ve Amerika”, *Belleten*, Cilt:55, Sayı:213, s.526.

⁴⁶ Bilâl N. Şimşir (2014), *Lozan Günlüğü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, s.711.

⁴⁷ Şimşir, *a.g.e.*, s.712.

noktası olduğunu vurgulamıştır. Lozan, askeri zaferlerin yanı sıra diplomatik başarıların da uluslararası ilişkilerde ne kadar etkili olabileceğini kanıtlamış; savaşın yıkıcı sonuçlarının ardından ulusların kendi kaderini tayin etme hakkını savunmanın ve bunu başarıyla hayata geçirmenin mümkün olduğunu göstermiştir. Avustralya basınındaki değerlendirmelerde, diplomatik başarı, küresel anlamda adalet ve denge arayışının bir örneği olarak görülmüş, mantıklı bir analizle Lozan'ın uzun vadeli etkileri ve uluslararası ilişkilerdeki dengeleyici rolü takdir edilmiştir. Lozan Antlaşması, binlerce kilometre uzaklıktaki Avustralya topraklarında bile yankılanan küresel bir dönüşümün izlerini taşımaktadır. Avustralya basınında Lozan Antlaşması, sadece askerî bir zafer sonrası yapılan barış antlaşması olarak değil aynı zamanda Batı ile Doğu arasında yeniden tanımlanan güç dengelerinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Büyük Britanya'nın İstanbul İşgal Komutanı C. Harington'un boğazların tahliyesi bağlamında orduya verdiği emir, dikkat çekici bir haber olarak öne çıkmıştır. C. Harington, Lozan Antlaşması'nın imzalanmasının hemen öncesinde ordunun itidalli ve düzenli bir şekilde İstanbul'dan ayrılması gerektiği ve tahliye hazırlıklarının yapılmasına vurgu yapmıştır.

Lozan Görüşmeleri bağlamında değerlendirmelerden ilki, 18 Temmuz'da *Australian Worker* Gazetesinde yayınlanmıştır. Londra'da yayımlanan *Foreign Affairs*'den alıntı yapılan değerlendirmede *Yüzbaşı E. N. Bennett*, Büyük Britanya'nın politik ve dini elitlerinin Türkiye hakkında tarihsel açıdan duygusal ve önyargılı olduklarını eleştirirken verilen örneklerle Batı kamuoyunun çifte standardını ifşa etmiştir. Bahse konu haberle Avustralya basını, Türkiye hakkında Avrupa'da yayınlanan haberlerin nasıl şekillendirildiği ve bu haberlerin olası önyargıları açığa çıkarması açısından değerlidir. Analizin Avustralya basınında yer alması, Lozan'da Türkiye'nin haklı mücadelesinin anlaşılabilmesi açısından Avustralya kamuoyuna gerçekçi bir yaklaşım sunmuştur.

İkinci değerlendirme mahiyetinde yayınlanan haber ise 28 Temmuz 1923'te *Examiner* Gazetesinde "Lozan Hikayesi" başlığı altında ismi belirtilmemiş bir yazarın değerlendirmeleridir. Oryantalist bir bakış açısıyla kaleme alınmış yazı, radikal ve ırkçı bir mahiyette Sevri'n uygulanma fırsatının kaçırıldığına eleştiri niteliğindedir. Türkleri ve Türkiye'yi yok etme planı olarak kurgulanmış Sevri Antlaşmasının uygulanamamasının yazara göre temel sebebi, Büyük Güçlerin çıkar çatışmaları ve dinamik dengenin bozulmasıyla ilişkilendirilmesi olmuştur. İlgili haberin Avustralya basınında ele alınması, genel olarak Avrupa'nın diplomatik ve politik bakış açısını anlamamız açısından önemli bilgiler sunmuştur.

Üçüncü değerlendirme, Uluslararası Basın Yazışmalarında Aleksandr Lozovsky'in kaleme aldığı yazıdır. 21 Temmuz 1923'te *Daily Herald* Gazetesinde "Lozan ve Ruhr" başlığı altında haberleştirilmiştir. A. Lozovsky, Lozan ve Ruhr üzerinden yaptığı değerlendirmede, Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan ağır antlaşmalarla "ebedi barış"ın kurulduğu düşüncesinin Lozan Konferansı'yla sarsıldığını vurgulamıştır. Lozovsky, Lozan'ı bu sürecin bir mihenk taşı veya başlangıç noktası olarak ele almış, bu antlaşmanın uluslararası düzende önemli bir kırılma anı olduğunu ifade etmiştir. Lozan ve Ruhr benzetmesiyle, yakın gelecekte Almanya tehlikesini işaret eden Lozovsky, Büyük Güçler tarafından kurulan düzenin Lozan Konferansı ile çöktüğünü ve Fransa ile Büyük Britanya arasında çıkar çatışmalarına dayalı yeni bir istikrarsız döneme girildiğini öne sürmüştür. A. Lozovsky, Boğazların ve Ortadoğu petrolünün uluslararası bir hale getirilmesiyle sorunun daha da vahim bir hal alacağı ve politik açıdan Fransa'nın önünün açılacağı tespitiyle analizini sonuçlandırmıştır.

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Hintli Müslümanların *sözde temsilcisi olarak bilinen Ağa Han'ın* açıklamaları basında yer bulmuş; mesaj, Türk kamuoyunda çeşitli tepkilere yol açmıştır. Çalışmada, Ağa Han'ın beyanatı ve Türk kamuoyunun buna verdiği tepkiler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Türkiye'nin önce askerî, ardından diplomatik zaferinin, İngiliz hegemonyası altındaki Hindistan'da, özellikle Hintli Müslümanlar arasında nasıl bir tepki yaratacağından duyulan endişeyi yansıtması açısından önemlidir. Hindistan, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun en stratejik sömürgelerinden biri olarak kabul edildiğinde, Lahor'dan Lozan'a uzanan bu tepkilerin dikkate alınmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu tepkiler, yalnızca Hindistan'daki Müslümanlar arasında değil, sömürge sistemine karşı küresel bir direnişin işaretleri olarak da okunabilir.

Antlaşma, terimsel ya da uluslararası ilişkiler bağlamında uzlaşma ve orta yolu bulmayı ifade eder. Lozan Antlaşması, çalışmada değerlendirildiği üzere İtilaf devletleri açısından bir hezimet olarak nitelendirilirken Türkiye açısından bir zafer olmuştur. Günümüzde yakın coğrafyamız ve dünyanın pek çok bölgesinde, barış ve istikrarın uzun bir süredir korunamadığı dikkate alındığında Lozan Antlaşması, varlığını sürdürmekle bölgesel güvenliğin tehdit edilmesini bertaraf ederken çatışmalı hususlara rol model olması açısından önemlidir. Bu bakımdan ilgili araştırma, Lozan Barış Antlaşmasının Türkiye Cumhuriyeti'nin tam bağımsızlığında merkezi bir rolü olduğunu bir kez daha vurgulamış ve Lozan görüşmeleri sürecinin Türkiye Cumhuriyeti tarihinde etki ve önemini yabancı basında incelemiştir. Avustralya basınında Lozan Antlaşması'nın ele alınış tarzı, Türkiye'nin uluslararası imajını ve diplomatik algısını şekillendirme sürecini anlamamıza yardımcı olmuştur. Uluslararası imaj ve algı yönetimi bağlamında, Türkiye'nin diplomatik başarısının yabancı medyada nasıl yansıtıldığı ve bu durumun uluslararası algı üzerindeki etkilerini incelememize olanak tanımış ayrıca medyanın kamuoyu oluşturmadaki rolünü derinlemesine anlamamıza katkı sağlamıştır.

Çalışma, yalnızca Lozan Antlaşması'nın tarihsel önemini anlamamıza yardımcı olmakla kalmamış aynı zamanda uluslararası ilişkilerde medya, algı yönetimi konularında da önemli teorik katkı sağlamıştır. Avustralya kamuoyunda Lozan Antlaşmanın nasıl algılandığı ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin nasıl yankı bulduğunu analiz edilmiş, ayrıca Avustralya'da Türkiye'nin yeni siyasi yapısının ve liderliğinin nasıl değerlendirildiğini anlamak açısından farklı bir perspektif sunmuştur.

Kaynakça:

1. Süreli Yayınlar

"Evacuating Constantinople", "Gen. Harington's Message", *Register*, 13 July 1923, p.7.

"Lausanne Conference Ended", *Register*, 18 July 1923, p.10.

"At Lausanne Agreement Not Yet Reached", *Tweed Daily*, 18 July 1923, p.5.

"The Near East, Lausanne Conference", *West Australian*, 18 July 1923, p.7.

"Agreement at Lausanne Turkish Treaty", *Daily Telegraph*, 18 July 1923, p.9.

"The Turkish Situation Proposals Regarding Straits", *Maryborough Chronicle, Wide Bay and Burnett Advertiser*, 18 July 1923, p.?

"Turkish Demands", *Cairns Post*, 19 July 1923, p.5.

"Lausanne Conference", *Riverine Grazier*, 20 July 1923, p.1.

"Peace With Turkey", *Albany Advertiser*, 21 July 1923, p.3.

"International Matters", "Near East Conference", *Western Argus*, 24 July 1923, p.25.

- “Turkish Demands”, *Northern Herald*, 25 July 1923, p.12.
- “Agreement at Lausanne Turkish Treaty”, *Daily Telegraph*, 18 July 1923, p.9.
- “Lausanne and After”, *Australian Worker*, 18 July 1923, p.19.
- “Lausanne and the Ruhr”, *Daily Herald*, 21 July 1923, p.5.

2. Telif Eserler

- Armaoğlu, Fahir (1997), “Amerika, Sevres Antlaşması ve “Ermenistan Sınırları”, *Belleten*, Sayı: 230, Cilt: 61, ss. 133-148.
- Armaoğlu, Fahir (1991), “Amerikan Belgelerinde Lozan Konferansı ve Amerika”, *Belleten*, Cilt: 55, Sayı: 213, ss. 483-528.
- Bekcan, Umut (2021), “Sovyetler Birliği, Lozan Antlaşması ve Türkiye”, *Belgi Dergisi*, Sayı: 22, DOI: 10.33431/belgi.897962, ss. 241-253.
- Bilgiç, Tuba Ünlü (2014), “Amerikan Basınında Lozan Konferansı ve Ermeni Sorunu”, *Ermeni Araştırmaları*, Sayı: 47, ss. 123-156.
- Cevzilliler, Erkan, Seyhan Akbulut (2019), “Lozan Barış Konferansı’nda Kapitülasyonlar Meselesi ve İsmet Paşa”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, ss. 161-193.
- Çelebi, Mevlüt (2013), “90. Yılında Lozan Barış Antlaşması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 28-1, ss. 1-4.
- Erhan, Çağrı (2003), “80. Yılında Lozan”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 241, ss. 193-208.
- Eroğlu, Hamza (1985), “Şerefli Bir Tarih: Lozan”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, ss. 805-812.
- Hamitoğlu, Beşir (1978), “İktisadi Sistemimizin Oluşmasında Lozan Antlaşmasının Etkisi”, *Lozan’ın 50. Yılına Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul.
- Tekeli, İlhan, Selim İlkin (2014), *İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, Birinci Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Harrington, Charles (2023), *İngiliz Komutan Anlatıyor: İstanbul’da İşgal Yılları*, Çev.: Tuğçe Akyüz, Kronik, İstanbul.
- İnönü, İsmet (1987), *Hatıralar*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Kodal, Tahir (2006), “Lozan Barış Antlaşması ve Türk Kamuoyu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 64-65-66, ss. 215-244.
- Kodaman, Bayram (1989), “Lozan Andlaşması Hakkında Bir Değerlendirme (24 Temmuz 1923)”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, ss. 5-11.
- Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler* (1972), Takım I, C.1, Seha L. Meray, A.Ü.S.B.F. Yayını, Ankara.
- Uzuner, Şebnem Oğuz (2022), “The New York Times Haberleri ile Lozan Konferansı’nda Azınlık Sorunu”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 189-206.
- Soysal, İsmail (2000), *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, C.1, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Şimşir, Bilâl N. (2014), *Lozan Günlüğü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tinal, Melih (2017), İzzet Ege, “Küba Basınında Lozan Barış Konferansı”, *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s.75-88.
- Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I: 1919-1980 (2018), Editör: Baskın Oran, İletişim Yay., İstanbul.

- Toprak, Seydi Vakkas (2014), “Lozan Antlaşması’nın İstanbul Basınında Yankıları: Tevhîd-i Efkar Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 27.
- Uygur, Fatma (2020), “Lozan Barış Antlaşması’na Dair Fransız Meclis Zabıtlarında İtirazlar ve İtirafılar”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 65, ss. 147-180.
- Yalçın, Durmuş, Yaşar Akbıyık, Dursun Ali Akbulut, vd (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Yazıcıoğlu, Yaşar (2018), *Her Yönüyle Lozan Antlaşması*, Kripto, Ankara.
- Yüksel, Erol (2020), *Mehmet Asım (Us)’ın Kaleminde Gündem Lozan*, Yeditepe Akademi, İstanbul.

3. Dijital Kaynaklar

- Akça, Bayram, “Millî Mücadele Döneminde Ermeni Meselesi”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-doneminde-ermeni-meselesi/?pdf=3477> (Erişim Tarihi: 28.9.2024).
- “Audi Alteram Partem”, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/audi%20alteram%20partem> (Erişim Tarihi: 14.06.2023)
- “Audi Alteram Partem”, <https://web.archive.org/web/20070914103303/http://www.duhaime.org/LegalDictionary/A/Audialterampartem.aspx> (Erişim Tarihi: 14.06.2023).
- Bloody Sunday Massacre at Croke Park still resonates in Irish sport 100 years later”, www.abc.net.au/news/2020-11-21/bloody-sunday-centenary-gaa-croke-park/12880684 (Erişim Tarihi: 14.06.2023).
- “Eid Al-Adha or Bakrid”, <https://www.india.com/festivals-events/eid-al-adha-or-bakrid-2020-date-and-time-history-and-significance-of-the-day-4098460/> (Erişim Tarihi: 21.06.2023).
- “Ernest Bennett”, [https://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Bennett_\(politician\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Bennett_(politician)) (Erişim Tarihi: 11.09.2024).
- “Sidney, Baron Sonnino”, www.britannica.com/biography/Sidney-Barone-Sonnino (Erişim Tarihi: 11.08.2024).
- “Solomon Lozovsky”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Solomon_Lozovsky (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

EKLER

Ek-1: İstanbul İşgal Komutanı General Charles Harington'un İstanbul'un Boşaltılmasıyla ilgili 11 Temmuz 1923'te yayınladığı emrin, 13 Temmuz 1924'te Avustralya Basınında yer alan Register Gazetesinde yayınlanması.

EVACUATING CONSTANTINOPLE
GEN. HARRINGTON'S MESSAGE.

CONSTANTINOPLE, July 11.
Field-Marshal Sir Charles Harington has issued an army order to his troops, saying:—"It must be realized that it is only human to expect that our departure will be heralded with a certain amount of satisfaction by the Turks. I look to all ranks to conduct themselves during this period with dignity and restraint, and to do all in their power to avoid incidents, in order that the evacuation may be conducted in accordance with the high standard existing throughout the force. We want to leave behind us a memory of respect for the British forces, which will live long in Turkish history, and also in the history of the British army. We all have a difficult task, and the amount of patience and restraint which has been exercised is beyond all praise. The closing weeks may be difficult ones. This is the reason I ask my men to help me to complete the task with dignity."

Ek-2: Yüzbaşı E.N. Bennett'in Foreign Affairs'de yayınlanmış makalesine 18 Temmuz'da Australian Worker Gazetesinin yer verdiği makalesi.

LAUSANNE—AND AFTER.**The Trail of Self-Seeking Imperialism.**

During the recent British elections most candidates were asked questions in connection with the problems of the Near and Middle East, and in many cases both questions and answers revealed once more the fact that the attitude of the average Englishman towards these problems is based far more on sentiment and prejudice than on knowledge and cool judgment. Anglican clergy still clamor for the conversion of Santa Sophia after five centuries into a Christian Church; Non-conformists, amid the wreckage and decay of their political ideals, still believe that the daily task of the Turk is the slaughter of innocent Christians; International financiers demand that the Capitulations shall remain intact; jingoes and Imperialists persist in their cherished plan of placing Constantinople, Odessa, and Batum permanently at the mercy of a British fleet. The two latter classes, the financiers and the war-mongers, skillfully foster the strange alliance of High Churchmen and Methodists in order to create a suitable press atmosphere for the furtherance of their own sinister pur-

led Englishmen to kill Moslem Moplabs, and Spaniards to kill Moslem Riflians. Even in the Labor Party some men of fine ideals and real ability who ought to be "above the battle" of religious prejudice and bigotry seem constitutionally unable to shake off the old-time intolerance.

THE "SELF-DETERMINATION" JOKE.

"Self-determination" seems, in the eyes of these politicians, to have little meaning or force except where Christians are concerned. Self-determination for Poland? Yes, for Palestine? No. A plebiscite for Upper Silesia? Yes. For Western Thrace? No. Almost anything said by anybody—messages sent by half educated American tourists or journalists from mendax Graecia—is accepted and published in British newspapers, provided the "copy" denounces the Turks.

On the other hand, how negligible was the effect produced upon ordinary British opinion by the Toynbee Reports, or those of the International Red Cross Commission, with their hideous record of barbarities perpetrated upon the Moslem peasantry by the Greek troops, declared by the Carnegie Report to be facile principles in deeds of calculated cruelty. Scarcely a protest was raised when Mr. Lloyd George deliberately suppressed the report of the four Allied admirals on the